

Міністерство освіти і науки України
Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка
Педагогічний факультет
Кафедра теорії та методик початкової освіти

Дипломна робота
магістра

з теми: **«ФОРМУВАННЯ СОЦІОКУЛЬТУРНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ
МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ЯК ЗАСІБ ЇХНЬОГО КУЛЬТУРНОГО Й
НАЦІОНАЛЬНОГО САМОВИЯВУ НА УРОКАХ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ»**

Виконала: здобувачка другого
(магістерського) рівня вищої освіти
Р01-М22z групи
спеціальності 013 Початкова освіта
Гринюк Анастасія Анатоліївна

Керівник: **Мартіна О.В.**,
кандидат філологічних наук, доцент
кафедри теорії та методик початкової
освіти

Рецензент: **Гордійчук М.С.**, кандидат
педагогічних наук, доцент кафедри теорії
та методик дошкільної освіти

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ I. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ СОЦІОКУЛЬТУРНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ	8
1.1. Психолого-педагогічні передумови формування соціокультурної компетентності молодших школярів	8
1.2. Основні шляхи формування соціокультурної компетентності учнів початкових класів.....	19
РОЗДІЛ 2. МЕТОДИЧНІ ОСНОВИ ФОРМУВАННЯ СОЦІОКУЛЬТУРНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ НА УРОКАХ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ	31
2.1. Методика формування соціокультурної компетентності молодших школярів на уроках української мови	31
2.2. Результати формувального етапу експерименту.....	52
ВИСНОВКИ	64
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	66

ВСТУП

Оновлення системи української освіти зумовило кардинальні зміни в усіх її ланках. Переосмислення змісту, цілей і завдань сприяло зосередженню уваги суб'єктів шкільної освіти на розвитку й саморозвитку, досягненню результатів, які впливали б на комфортне входження в соціум, готовність відповідати на виклики ХХІ ст., формуванню громадянського суспільства нового типу.

Для розв'язання завдань, які визначають Закон України «Про освіту», чинний Державний стандарт базової та повної загальної середньої освіти, концепція «Нова українська школа», програма «Українська мова» необхідно всі ресурси української мови як шкільного предмета спрямувати на формування визначених документами компетентностей, що сприятимуть становленню учнів як україномовних особистостей. Для цього школа має сформувати в учнів насамперед уявлення про структуру й особливості функціонування суспільства, про гострі проблеми в ньому, власне місце й роль учнів у суспільстві.

Ресурсно потужним для формування соціокультурної компетентності є розділ синтаксису простого речення. Однак традиційні шкільні методики, зосереджуючись на структурному вивченні синтаксичних одиниць, обмежували функційні можливості їх і звужували перспективи набуття досвіду використання граматичного різноманіття мови в мовній практиці учнів. Урахування функційних характеристик видів простих речень сприятиме свідомому засвоєнню структури мовленнєвих жанрів, набуттю досвіду володіння мовою, необхідного для успішної соціалізації.

З огляду на зазначене, одним із стратегічних завдань шкільної українськомовної освіти постає набуття соціокультурного досвіду, втіленого в мовній формі. Якість виконання цього завдання значною мірою залежить від

соціальних чинників, а також стану розроблення механізмів набуття соціокультурного досвіду в закладах загальної середньої освіти.

Актуальність теми дослідження визначають такі чинники:

– неоднотайність науковців у визначенні сутності, місця, змісту й ознак сформованості соціокультурної компетентності;

– наявність суспільного запиту на випускників, що мають необхідний соціокультурний досвід, і водночас недостатня кількість ефективних механізмів набуття його;

– актуалізація проблеми виховання ініціативної, активної творчої особистості з високим рівнем сформованості характеристик, які сприяють успішній її соціалізації;

– важливість участі кожної людини в забезпеченні функціонування суспільних інституцій, готовність до виконання різних суспільних ролей, формування громадянської відповідальності й активності.

Мовній освіті сьогодні відведено основну роль у формуванні свідомої, духовно багатої, інтелектуальної, самодостатньої особистості. Чинна програма з української мови орієнтує вчителя на формування в учнів ключових і предметних компетентностей, самостійності в досягненні освітніх результатів.

Студіювання наукових джерел з різних галузей знань засвідчило, що загалом проблему формування компетентностей в учнів на сьогодні досліджено багатоаспектно: з позиції філософської думки (Бандура О., Герасимів Т., Гершунський Б., Євтух М., Копиленко О., Клепко С., Кремень В., Римаренко Ю., Ткаченко В., Тоффлер Е. та ін.), психологічної (Балл Г., Бех І., Божович Л., Боришевський М., Бояцис Р., Зимня І., Киричук О., Максименко С., Моляко В., Москаленко В., Москалець В., Равен Дж., Сергієнко О., Такман Б., Фромм Е., Швалб Ю. та ін.), педагогічної (Бібік Н., Бутківська Т., Савченко О., Селевко Г., Тхоржевський Д.), лінгводидактичної (Вашуленко М., Голуб Н., Гривко А., Гудзик І., Караман О., Караман С.,

Кучерук О., Мельник Т., Омельчук С., Пентилюк М., Ярмолюк А. та ін.), соціологічної (Настасяк І., Черниш Н. та ін.).

Упровадженню компетентнісного підходу в систему шкільної українськомовної освіти сприяють праці Н. Бондаренко, І. Варнавської, М. Вашуленка, Н. Голуб, Н. Коваленко, О. Кучерук, В. Ницети, М. Пентилюк та ін. Однак у полі проблеми компетентнісного підходу в закладах загальної середньої освіти досі є чимало нерозв'язаних і дискусійних аспектів.

Зокрема, науковці по-різному тлумачать сутність компетентності, бракує однастайності у визначенні змісту ключових термінів, не завжди враховано особливості структури компетентності у процесі розроблення критеріїв вимірювання сформованості компетентностей; досі переважає практика оцінювання когнітивного компонента.

Отже, поза увагою залишається головне – якість сформованих у процесі освітньої діяльності рис, поведінкових норм і ставлень учнів початкових класів.

Актуальність і важливість окресленої проблеми, її суспільно-педагогічне значення, зумовили вибір теми дипломної роботи – **«Формування соціокультурної компетентності молодших школярів як засіб їхнього культурного й національного самовияву на уроках української мови»**.

Мета дослідження полягає в розробленні й обґрунтуванні теоретико-методичних засад методики формування соціокультурної компетентності учнів початкових класів на уроках української мови.

Відповідно до мети дослідження передбачено розв'язання таких **завдань**:

1. З'ясувати сутність соціокультурної компетентності та значення її для розвитку соціальної активності й життєдіяльності молодших школярів.

2. Визначити психолого-педагогічні, лінгводидактичні передумови формування соціокультурної компетентності молодших школярів як засобу їхнього культурного й національного самовияву на уроках української мови.

3. Розробити критерії й показники сформованості соціокультурної компетентності учнів початкових класів.

4. Розробити систему завдань і вправ, спрямовану на формування соціокультурної компетентності молодших школярів, дібрати й обґрунтувати форми, методи, прийоми і засоби, що становлять основу експериментальної методики.

5. Експериментально перевірити ефективність методики формування соціокультурної компетентності учнів початкових класів як засобу їхнього культурного й національного самовияву на уроках української мови.

Об'єктом дослідження є процес формування соціокультурної компетентності молодших школярів.

Предмет дослідження – принципи, методи, прийоми і засоби формування соціокультурної компетентності учнів початкових класів.

Гіпотеза дослідження: рівень сформованості соціокультурної компетентності учнів початкових класів підвищиться за умови:

а) урахування психологічних чинників, від яких залежать результати процесу формування соціокультурної компетентності;

б) усвідомлення статусної ролі мовлення для подальшої успішної життєдіяльності школярів;

в) засвоєння мовленнєвих жанрів, мовних кліше, характерних для конкретних соціальних ролей;

г) готовності вчителя початкових класів до системного впровадження компетентнісного підходу, інноваційних технологій, методів і прийомів, які забезпечують діяльнісний результат неперервної мовної освіти;

г) системного формування в учнів ставлення до всього, що їх оточує (предмети, явища, події, вчинки тощо).

Для розв'язання поставлених завдань у роботі використано такі **методи дослідження**: *теоретичні* – аналіз філософської, психолого-педагогічної, соціологічної, літературознавчої й методичної літератури з проблеми

дослідження; державних документів, що регулюють процес літературної освіти в Україні; аналіз чинних програм, шкільних підручників, методичних посібників; *емпіричні* – спостереження за освітнім процесом, аналіз усних і письмових робіт молодших школярів, констатувальний та формувальний етапи експерименту.

Теоретичне значення одержаних результатів полягає в науковому обґрунтуванні особливостей формування соціокультурної компетентності молодших школярів як засіб їхнього культурного й національного самовияву на уроках української мови та в охарактеризуванні організаційно-педагогічних засад формування соціокультурної компетентності молодших школярів як засобу формування пізнавальних інтересів учнів початкових класів на уроках української мови в освітньому процесі Нової української школи.

Практичне застосування. Сформульовані в дослідженні положення й висновки можуть бути використані у закладах загальної середньої освіти під час проходження педагогічної практики здобувачів вищої освіти.

Експериментальна база дослідження. Експериментальну роботу проводили серед учнів початкових класів в Коболчинській гімназії-філії опорного закладу «Сокирянський ліцей №1» Сокирянської міської ради Дністровського району Чернівецької області.

Апробація та впровадження результатів дослідження. Участь у науково-практичних студентських конференціях; публікація тез доповідей у збірнику матеріалів наукових досліджень студентів та магістрантів Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка.

Апробація матеріалів наукового дослідження частково впроваджувалася під час проходження педагогічної практики.

Звіт про стан виконання дипломної роботи заслуховувався на засіданні кафедри теорії та методик початкової освіти.

Структура роботи. Робота складається зі вступу, двох розділів, висновків, списку використаних джерел.

ВИСНОВКИ

Результати проведеного дослідження дають підстави для таких висновків:

1. Аналіз стану розроблення проблеми в лінгвістичній, психолінгвістичній, соціолінгвістичній, педагогічній, філософській, методичній літературі дав змогу виявити низку проблем, а саме: фрагментарність, розосередженість важливих для нашого дослідження наукових доробків, що виявляється у наданні переваги одному-двом аспектам та неврахуванні інших важливих наукових положень. Так, поза увагою науковців і вчителів залишилися актуальні матеріали досліджень суміжних галузей науки (особливості когнітивної й соціальної діяльності молодших школярів, соціокультурна когнітивна теорія Л. Виготського, концепція психоенергетичної цілісності особистості, особливості емоційного поля підлітків, суспільні функції-ролі, які особистість засвоює в онтогенезі, компоненти цілісності людини, проблеми теорії поколінь, світоглядні настанови тощо).

2. З'ясовано, що компоненти соціокультурної компетентності взаємопов'язані через поняття культурного й соціального контекстів. Так, культурний контекст передбачає знання сукупності життєвих правил, визначених народом з метою гармонізування суспільства загалом і кожної людини окремо. Соціальний контекст визначають два компоненти – соціальний консенсус і система цінностей.

3. У результаті констатувального зрізу виявлено переважно середній і низький рівні сформованості складників, що сукупно забезпечують формування соціокультурної компетентності. Причинами такого стану є брак методичних і практичних посібників, присвячених проблемі формування соціокультурної компетентності; ігнорування авторами підручників соціокультурної змістової лінії; нівелювання компонента соціо-; нерозуміння

учнями перспективи застосування здобутих знань, набутих умінь і навичок; нерозробленість чіткої системи вимірювання компетентностей. Результати констатувального етапу підтвердили наявність прогалин у роботі з формування СК у сучасній теорії і практиці шкільної мовної освіти.

4. Обґрунтовано, що сформованість СК необхідно оцінювати комплексно, а саме через ціннісно-мотиваційний, когнітивний, емоційний і поведінковий компоненти. Виокремлено чотири критерії й визначено показники високого, середнього та низького рівнів сформованості СК.

5. Відповідно до компонентів, що формують СК розроблено завдання і вправи чотирьох типів: 1) спрямовані на розвиток емоційного інтелекту молодших школярів; 2) спрямовані на пізнання, відкриття, засвоєння нової інформації; 3) спрямовані на засвоєння й сприйняття цінностей; 4) спрямовані на формування ставлень і коригування поведінки.

6. Результати експериментального навчання підтвердили висунуту гіпотезу й ефективність авторської методики формування СК, учнів 4 класу. Підсумки експериментального навчання засвідчили позитивну динаміку всіх компонентів СК, показники яких в експериментальних класах вищі на 7–20 %, ніж у контрольних. Удосконалення структури уроку, актуалізація рекомендованих методів, прийомів і засобів, системне виконання вправ і завдань, робота з текстами за запропонованим алгоритмом сприяли свідомому засвоєнню питань теорії мови й інформації соціокультурного змісту, розумінню їхньої життєвої доцільності, формуванню компонентів СК, набуттю досвіду розв'язання життєвих проблем, формуванню ставлення до них.

7. Проблема формування СК у межах цього дослідження дала змогу відкрити нові можливості вдосконалення компетентісно орієнтованих методик, однак надані результати не вичерпують її повною мірою.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Абрамова Г.С. Формування комунікативних компетентностей учнів в процесі навчання української мови: методика та практика. *Мовознавство та літературознавство*. 2018. № 7. С. 15-22.
2. Андрущенко Л.А. Формування комунікативної компетентності учнів на уроках української мови. *Українська мова і література в школі*. 2019. № 6. С. 17-23.
3. Білецька О.С. Комунікативна компетентність учнів початкової школи: сучасні методики формування. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школі*. 2018. № 4. С. 13-17.
4. Бондаренко О.М. Комунікативна методика у викладанні української мови в початковій школі. *Інновації в освіті*. 2019. № 5. С. 42-49.
5. Васильєва І.М. Формування комунікативних навичок учнів на уроках української мови: сучасні тенденції та педагогічні аспекти. *Педагогіка та психологія*. 2020. № 8. С. 28-35.
6. Волкова О.І. Комунікативна методика в початковій школі: практичний досвід та рекомендації. *Інновації в освіті*. 2021. № 3. С. 16-23.
7. Герасименко І.С. Психолінгвістичні аспекти вивчення української мови у початковій школі. *Мовознавство та літературознавство*. 2019. № 4. С. 18-24.
8. Гончаренко В.О. Особливості використання ігор у процесі формування мовленнєвої компетентності молодших школярів. *Мова і освіта*. 2017. № 6. С. 18-24.
9. Горбач Т.С. Формування комунікативних компетентностей на уроках української мови: теорія та практика. *Мовознавство та літературознавство*. 2017. № 3. С. 25-32.

10. Григоренко Н.В. Теоретичні аспекти формування соціокультурної компетентності в початковій школі. *Наукові записки університету «Острозька академія». Серія «Педагогіка»*. 2016. Вип. 58. С. 112-118.
11. Гриценко С.А. Мовленнєва освіта як ключовий аспект соціокультурної компетентності молодших школярів. *Мовознавство та літературознавство*. 2021. № 5. С. 40-48.
12. Гуменюк О.С. Методика розвитку комунікативної компетентності учнів початкової школи. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школі*. 2020. № 1. С. 9-13.
13. Данилюк І.М. Формування комунікативних умінь та навичок учнів на уроках української мови. *Українська мова і література в школі*. 2021. № 3. С. 29-35.
14. Демченко І.В. Інтерактивні методи формування комунікативних компетентностей молодших школярів. *Інтерактивні технології в освіті*. 2018. № 2. С. 18-25.
15. Державний стандарт початкової освіти. *Типові освітні програми для закл. загальної середньої освіти. 1–2 класи*. Київ : ОСВІТА-ЦЕНТР, 2018. № 7. С. 92–121.
16. Дубовик С.С. Організація навчальної мовленнєво-творчої діяльності молодших школярів на уроках української мови. *Початкова освіта*. 2016. Квіт. (№ 8). С. 5-9.
17. Загребельна І.А. Інтеграція засобів мовленнєвої діяльності в навчання української мови молодших школярів. *Наукові записки Інституту психології імені Г.С. Костюка*. 2018. Т. 31. С. 79-85.
18. Захарчук Л.М. Інтегрований підхід до формування комунікативної компетентності молодших школярів. *Шлях освіти*. 2019. № 8. С. 18-24.
19. Захарчук Н.П. Особливості застосування інтерактивних методів на уроках української мови для формування комунікативних навичок учнів. *Мова і освіта*. 2022. № 1. С. 14-20.

20. Капліна О.С. Сучасні технології формування комунікативної компетентності молодших школярів. *Інновації в освіті*. 2022. № 2. С. 15-21.
21. Калініна І.М. Комунікативний підхід в методиці викладання української мови в початковій школі. *Педагогіка та психологія*. 2019. № 6. С. 30-38.
22. Карпенко Л.В. Специфіка формування соціокультурної компетентності молодших школярів у сучасних умовах. *Педагогічний альманах*. 2018. № 4. С. 41-47.
23. Коваленко О.В. Інтеграція інформаційно-комунікаційних технологій у викладання української мови для формування соціокультурної компетентності. *Інформаційні технології в освіті*. 2018. № 4. С. 22-28.
24. Костенко О.В. Розвиток комунікативних компетентностей молодших школярів на уроках української мови. *Інновації в освіті*. 2017. № 4. С. 22-29.
25. Кравченко О.М. Роль мовленнєвого розвитку у формуванні соціокультурної компетентності молодших школярів. *Психолінгвістика*. 2017. № 3. С. 41-47.
26. Кульчицька І.В. Формування комунікативної компетентності молодших школярів: інтерактивні методи. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школі*. 2016. № 2. С. 21-25.
27. Кухмай Н.Д. Формування основ компетентності молодших школярів. *Початкова школа*. 2016. № 10. С. 46-49.
28. Лісняк І.І. Методика розвитку мовленнєвих та комунікативних здібностей учнів початкових класів. *Мовознавство та літературознавство*. 2020. № 2. С. 14-20.
29. Лисенко І.А. Застосування інтерактивних методів навчання на уроках української мови для формування соціокультурної компетентності. *Інтерактивні технології в освіті*. 2017. № 3. С. 36-42.

- 30.Литвиненко Т.В. Розвиток комунікативних умінь учнів на уроках української мови. *Педагогічна наука і освіта*. 2019. № 2. С. 25-30.
- 31.Лозовенко Т.Г. Педагогічні аспекти формування комунікативної компетентності молодших школярів. *Педагогічна освіта: теорія і практика*. 2019. № 5. С. 14-19.
- 32.Луценко Г.С. Застосування інтерактивних методів навчання для формування соціокультурної компетентності на уроках української мови. *Інноваційні технології в освіті*. 2019. № 9. С. 30-35.
- 33.Ляшук О.М. Ігрові технології у формуванні комунікативної компетентності учнів початкової школи. *Ігрова освіта*. 2021. № 4. С. 25-30.
- 34.Маслова І.В. Формування комунікативних компетентностей молодших школярів: педагогічні інновації. *Інновації в освіті*. 2020. № 9. С. 36-43.
- 35.Мартиненко С.О. Вплив ігрових технологій на розвиток мовленнєвої компетентності молодших школярів. *Ігрова освіта*. 2019. № 8. С. 28-33.
- 36.Мельник О.В. Культурно-мовленнєва освіта як складова соціокультурної компетентності молодших школярів. *Вісник педагогічної освіти*. 2019. № 2. С. 55-61.
- 37.Мельничук Л.С. Формування комунікативної компетентності учнів на уроках української мови в початковій школі. *Українська мова і література в школі*. 2020. № 10. С. 32-38.
- 38.Михайлюк О.П. Методика викладання української мови в початковій школі: сучасні технології. *Шлях освіти*. 2020. № 5. С. 16-22.
- 39.Новак І.П. Сучасні підходи до формування комунікативних навичок учнів початкової школи. *Педагогіка та психологія*. 2021. № 2. С. 18-25.
- 40.Носач В.І. Особливості викладання української мови з метою формування комунікативної компетентності. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школі*. 2018. № 2. С. 14-18.

41. Олійник О.І. Комунікативна методика в навчанні української мови в початковій школі: теорія і практика. *Педагогічна думка*. 2018. № 5. С. 12-18.
42. Павленко Г.І. Інноваційні технології у формуванні комунікативних компетентностей учнів початкової школи. *Інновації в освіті*. 2019. № 4. С. 32-39.
43. Панасенко Т.М. Роль ігрових технологій у формуванні комунікативних компетентностей молодших школярів. *Ігрова освіта*. 2017. № 7. С. 26-33.
44. Петренко Г.В. Формування комунікативних навичок учнів молодших класів за допомогою інтерактивних методів. *Інтерактивні технології в освіті*. 2021. № 1. С. 20-27.
45. Петренко В.В. Інноваційні підходи до викладання української мови в початковій школі: досвід сучасних педагогів. *Інновації в освіті*. 2020. № 7. С. 14-20.
46. Петренко І.А. Актуальні питання формування соціокультурної компетентності молодших школярів у сучасних умовах. *Наукові записки Українського педагогічного університету імені Михайла Драгоманова*. 2022. Т. 85. С. 112-120.
47. Поліщук Н.М. Теоретичні основи формування комунікативних компетентностей учнів початкової школи. *Педагогіка та психологія*. 2016. № 4. С. 24-31.
48. Полянська Л.М. Компетентнісний підхід у викладанні української мови у початковій школі: теорія і практика. *Педагогічна думка*. 2015. № 9. С. 42-49.
49. Прокопенко Л.А. Комунікативний підхід в навчанні української мови в початковій школі: теорія і практика. *Педагогічна думка*. 2016. № 8. С. 14-21.

50. Романенко Л.М. Формування комунікативних компетентностей учнів на уроках української мови в початковій школі: педагогічний аспект. *Мовознавство та літературознавство*. 2018. № 1. С. 28-35.
51. Савченко О.С. Мета і результат уроку в контексті компетентнісного підходу. *Початкова школа*. 2015. № 3. С. 10-15.
52. Самойленко І.В. Формування комунікативних компетентностей учнів початкових класів на уроках української мови. *Педагогіка та психологія*. 2017. № 5. С. 16-23.
53. Сердюк Н.О. Комунікативна методика в українській мові для молодших школярів: теорія та практика. *Мовознавство та літературознавство*. 2019. № 1. С. 20-27.
54. Скрипник Г.О. Формування комунікативних компетентностей учнів на уроках української мови: інтерактивні методи. *Інтерактивні технології в освіті*. 2020. № 7. С. 24-31.
55. Смаль С.В. Роль художньої літератури у розвитку соціокультурної компетентності учнів початкових класів. *Літературна освіта*. 2016. № 3. С. 12-17.
56. Ткаченко Т.В. Комунікативна методика в навчанні української мови в початковій школі: досвід сучасних педагогів. *Педагогічна думка*. 2020. № 6. С. 32-39.
57. Тимченко І.П. Проблеми та перспективи розвитку української мови в початковій школі. *Мовознавство*. 2022. № 1. С. 36-42.
58. Типові освітні програми для закладів загальної середньої освіти : 1–2 кл. Київ : ОСВІТА-ЦЕНТР+. 2018. 240 с.
59. Уманець О.В. Ігрова методика в формуванні комунікативних компетентностей молодших школярів. *Ігрова освіта*. 2021. № 5. С. 18-25.
60. Фоменко Т.С. Визначення поняття «соціокультурна компетентність» у сучасній парадигмі вищої освіти. *Засоби навчальної та науково-*

дослідної роботи : зб. наук. пр. Харків. нац. пед. ун-т ім. Г. С. Сковороди.
Харків : 2014. Вип. 42. С. 149-156.

61. Харченко В.В. Формування комунікативних компетентностей учнів початкової школи: проблеми і перспективи. *Педагогіка та психологія*. 2021. № 7. С. 26-33.
62. Чмихало Н.О. Інтеграція інформаційно-комунікаційних технологій у викладання української мови для формування комунікативної компетентності. *Інформаційні технології в освіті*. 2017. № 2. С. 27-32.
63. Шевченко І.Г. Комунікативна методика в українській мові для молодших школярів: теорія та практика. *Мовознавство та літературознавство*. 2016. № 9. С. 12-19.
64. Шевченко Г.М. Практичні аспекти формування соціокультурної компетентності у молодших школярів. *Педагогічна освіта: теорія і практика*. 2018. № 2. С. 30-35.
65. Шевченко Т.А. Інноваційні методи формування комунікативних компетентностей молодших школярів. *Інновації в освіті*. 2022. № 4. С. 30-37.
66. Шевченко Т.А. Роль мовленнєвого розвитку у формуванні соціокультурної компетентності молодших школярів. *Мовознавство*. 2023. № 2. С. 16-22.
67. Шполяк Л.В. Формування комунікативних компетентностей учнів на уроках української мови в початковій школі. *Мовознавство та літературознавство*. 2017. № 1. С. 18-25.
68. Щербань Н.М. Інтерактивні методи формування комунікативних компетентностей молодших школярів. *Інтерактивні технології в освіті*. 2019. № 6. С. 26-33.
69. Яценко О.М. Формування комунікативних компетентностей учнів початкових класів: теорія і практика. *Педагогіка та психологія*. 2018. № 4. С. 20-27.

70. Яременко Н.М. Взаємозв'язок української мови та національної культури в навчальному процесі початкової школи. *Науковий вісник Ужгородського університету*. 2021. Т. 45. С. 112-118.